

- ний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20рекламу>.
14. Daimler офіційно признався в корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.autoweek.com.ua/news/2010/04/02/093627.html>. -07.03.2015г.
15. «Скандал сторіччя» навколо Volkswagen: як постраждає Німеччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/скандал-сторіччя-навколо-volkswagen-як-постраждає-німеччина/a-18806589>.
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» // Офіційний вісник України. – 2000. – № 3. – Ст. 181 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
17. Про затвердження Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості // Зібрання постанов Уряду України. – 1996. – № 11. – Ст. 320 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/473-96-%D0%BF>.

УДК 339.137.2

Пужай-Черета А.М.

аспірант,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ ТА ГАЛУЗІ

У даній статті проведено дослідження змістовного наповнення поняття конкурентоспроможності галузі та запропоноване авторське його визначення. Розглядаються методи діагностики конкурентоспроможності країни та галузі, виявлені їх позитивні сторони та їх недоліки. Подано узагальнений аналіз конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: конкурентоспроможність галузі, конкуренція, діагностика, конкурентоспроможність країни.

Пужай-Черета А.М. МЕТОДЫ ДИАГНОСТИКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ И ОТРАСЛИ

В данной статье проведено исследование содержательного наполнения понятия конкурентоспособности отрасли и предложенное авторское его определение. Рассматриваются методы диагностики конкурентоспособности страны и области, выявлены их положительные стороны и их недостатки. Подано обобщенный анализ конкурентоспособности стран.

Ключевые слова: конкурентоспособность отрасли, конкуренция, диагностика, конкурентоспособность стран.

Puzhay-Chereta A.M. METHODS OF DIAGNOSIS OF THE COUNTRY'S COMPETITIVENESS AND INDUSTRY

This article studied the concept of industry competitiveness and author offered new definition of its. Methods of countries and industries competitiveness diagnostics were identified with their positive aspects and their weaknesses. Generalized analysis of competitiveness was presented.

Keywords: the competitiveness of the industry, competition, diagnostics, competitiveness of countries.

Вступ. Підвищення конкурентоспроможності галузей народного господарства є однією зі стратегічних задач забезпечення розвитку економіки України на сучасному етапі. Питання конкурентоспроможності вимагають більш детального вивчення, оскільки невирішеними залишаються проблеми вибору універсального інтегрального показника і набору чинників діагностики конкурентоспроможності галузей та країни в цілому. Дослідження конкурентоспроможності галузі, як правило, базуються на визначенні М. Портера: «Ми визначали галузь конкретної держави як успішно функціонуючу в міжнародному масштабі в тому випадку, якщо вона володіла конкурентними перевагами в порівнянні з найбільш конкурентоспроможними ділянками світового ринку... Ми вибрали в якості найбільш оптимальних параметрів наявність істотного і стабільного експорту в досить велику кількість країн і вагомий експорт інвестицій, що базується на досвіді і створених активах в своїй країні».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи конкурентоспроможності широко висвітлені в працях багатьох вітчизняних і закордонних фахівців. Основні поняття конкурентоспроможності відображені в економічній енциклопедії [1]. Б. Є. Кваснюк досліджував у своїх працях еволюцію концепцій конкурентоспроможності та визначення її чинників [2], праці російського вченого Р. Фахутдінова [3] присвячені окремим аспектам конкуренції та конкурентоспроможності. Такі автори, як Антонюк Г. Я. [4], Бабенко С. Г. [5], Вакуленко А. В.

[6], Гальчинський А. С., Геєць В. М., Мадрига Г. [7], Клименко С. М., Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., А. Олів'є, А. Дайан, Р. Урсе, [8] та інші займалися дослідженням класифікаційних чинників конкурентоспроможності підприємств, галузі, держави. Однак незважаючи на різноманітність праць з даної проблематики, до останнього часу так і не склався єдиний підхід, ні до формулювання поняття конкурентоспроможності галузі та країни, ні до методів їх діагностики. При цьому багато вчених відзначають, що конкурентоспроможність галузі одна з найменш широко вивчених категорій. Тому розвиток теоретичних і прикладних аспектів стосовно конкурентоспроможності галузі залишається важливою науковою задачею.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження змістовного наповнення поняття конкурентоспроможності галузі, обґрунтування чинників впливу на конкурентоспроможність галузі та визначення особливостей їх прояву в сучасних умовах господарювання з метою розробки заходів щодо нейтралізації та уникнення їх негативного впливу та здійснення порівняльного аналізу методичних підходів до діагностики конкурентоспроможності галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теорія торгівлі передбачає, що конкурентоспроможність нації ґрунтується на концепції порівняльної переваги. Концепції Рікардо і Хекшера Оліна містять постулати, що, порівняльні переваги це торгові потоки, що є результатом відмінностей у витратах

Таблиця 1

Оцінка конкурентоспроможності країн за «Глобальним індексом конкурентоспроможності»

№ п.п	Країна	Позитивні характеристики	Основні недоліки
1	Швейцарія	Очолує «Глобальний індекс конкурентоспроможності» сьомий рік поспіль. Вона є світовим лідером в своїй здатності впроваджувати інновації та системою освіти. За ефективністю ринку праці та інфраструктурою Швейцарія дуже сильна країна, її суспільні інститути є ефективними і прозорими, а її макроекономічне середовище є більш стабільним, ніж у більшості країн.	Проте, вартість ведення бізнесу в Швейцарії дуже висока, негативні реальні процентні ставки і також негативом є невизначеність щодо майбутньої імміграційної політики.
2.	Сінгапур	Перемагає всіх, крім Швейцарії вже п'ятий рік поспіль. Його конкурентоспроможність на широкій основі - вона набирає в топ-10 в дев'яти з 12 країн показників. Його сильні сторони є ефективність, якість товарів, робочої сили і фінансових ринків, якість системи вищої освіти і професійної підготовки. Він також сильно відрізняється якістю інфраструктури, макроекономічною стабільністю і прозорістю та ефективністю інститутів.	Області для поліпшення стосуються відносно низького рівня участі жінок у якості робочої сили.
3	Сполучені Штати	Тримається стійко на третьому місці. Основи конкурентоспроможності включають людський капітал, здатність до інновацій, з високим рівнем витрат на наукові дослідження і розробки та гарної співпраці між приватним сектором і науковими колами. В минулому році поліпшені заходи ефективності державного управління та стійкості фінансових ринків.	Втім, США повинні уникати самозапокоєння щодо освіти - країна займає 18-ту позицію за якістю освіти, втім це дуже важливо для нації, майбутні таланти для ефективного управління економікою.
4.	Німеччина	Піднялась вгору на четверте місце частково завдяки поліпшенню макроекономічного середовища. Конкурентні переваги Німеччини включають високотехнологічні підприємства, з відмінними робочими місцями, навчання, швидке засвоєння нових технологій і підтримка науково-дослідницького середовища.	Низька оцінка гнучкості ринку праці вказує на те, що є ще значні можливості для зміцнення конкурентоспроможності в даній сфері шляхом подальших реформ.
5	Нідерланди	В останній рік піднімається на три позиції і займає п'яте місце, потрапляючи на нього завдяки поліпшенню широкого кола показників. Сильні показники країни є в різних областях, включаючи освіту, інфраструктуру, інститути, високотехнологічний бізнес та інноваційну діяльність;	Слабкі сторони включають відсутність гнучкості на ринку праці і постійні сумніви щодо своїх фінансових ринків. Оцінка з розвитку фінансового ринку є значно нижчою, ніж в 2007 році, до початку світової фінансової кризи і коли лопнув «нідерландський мильний пухир» на ринку нерухомості.
6	Японія	Залишається на шостому місці. Конкурентоспроможність заснована на відмінній інфраструктурі, здоровій робочій силі і сильній екосистемі для інновацій завдяки високотехнологічним підприємствам, швидкому впровадженню нових технологій і високоякісних науково-дослідних інститутах. Макроекономічні показники навколишнього середовища більш високі, ніж рік тому, частково через повернення помірної інфляції.	Області відносно слабкості включають людський капітал, з низьким показником участі жінок у якості робочої сили, показуючи, що країна не в змозі ефективно використовувати свій талант.
7	Гонконг	Розміщується на сьомій позиції третій рік поспіль, з продуктивністю майже незмінною у порівнянні з минулим роком і показує хорошу ступінь узгодженості між 12 показниками. Його сильні сторони включають добре розвинений фінансовий сектор, транспортна інфраструктура та динамічні ринки товарів і праці.	Інновації є одним з основних елементів конкурентоспроможності, на яких не дуже сконцентрована, з бізнес-лідери дивлячись на потенціал Гонконгу до інновацій мають з цього приводу найбільше занепокоєння.
8	Фінляндія	Падає до восьмої позиції з четвертої в минулому році, будучи третьою країною протягом двох попередніх років. Тим не менш, як і раніше б'є багато інших країн з розвинутою економікою, і країна зберігає деякі сильні фундаментальні сторони: її суспільні інститути оцінені як найбільш прозорі та ефективні в світі; її систему вищої освіти і професійної підготовки визнано відмінною; і вона має сильну здатність до інновацій.	З безробіттям на рівні 9,5%, ВВП на 6% нижче, ніж в 2014 році, і зростаючий державний дефіцит і борг, саме тому макроекономічна ситуація в Фінляндії дає деякий привід для занепокоєння.
9	Швеція	Обганяє Сполучене Королівство і претендує на дев'яте місце, з його конкурентоспроможністю на основі ефективних і прозорих інститутів, відмінної системи освіти, високотехнологічних підприємств та інноваційної екосистеми.	Серед решти слабких місць в країні надмірно обмежувальні норми трудового законодавства і ставка податку на прибуток, залишається високою за міжнародними стандартами.
10	Сполучене Королівство	Посідає на 10-му місці, незважаючи на поліпшення його роботи в багатьох областях. Його сильні сторони включають тверді інститути і деякі з кращих університетів в світі.	Слабкі місця країни включають макроекономічне середовище, з високими дефіцитами державного бюджету, державний борг в два рази більший ніж у 2007 році, фінансовий ринок Великої Британії все ще відновлюється після кризи, але залишається одним з найбільш розвинених у світі.

Розроблено автором на основі [9]

виробництва між країнами і що країна буде спеціалізуватися на виробництві того продукту, в якій вона має перевагу в ціні. Таке уявлення корисно при порівнянні країн, тобто, коли мова йде про міжнародну конкурентоспроможність. За визначенням Європейської економічної комісії ООН, для досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни мають виконуватися такі умови (або хоча б частина з них):

1) експортери мають зберігати та збільшувати свою частку на зовнішніх ринках;

2) на продукцію з високою доданою вартістю та сучасні технології має припадати частка експорту, що постійно зростає;

3) має збільшуватися середня питома вартість експорту країни.

Конкурентоспроможність національних економік у системі світового господарства оцінюють здебільшого на основі моніторингу бізнес-клімату, рівня економічної свободи, якості та ефективності державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня розвитку людського потенціалу, потенціалу зовнішніх запозичень, рівня корумпованості суспільства тощо.

На метарівні конкурентоспроможність оцінюють за методологією Світового економічного форуму (СЕФ), яка передбачає визначення:

1) індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), який також називають індексом зростання конкурентоспроможності або індексом інноваційної сприятливості країни;

Таблиця 2

Аналіз підходів до трактування поняття «конкурентоспроможність галузі»

Автор	Підхід до трактування поняття «конкурентоспроможність галузі»
Акулич О.В. [10]	це здатність не лише перемагати у конкурентній боротьбі, але і приймати у ній участь
Гохберг О.Ю. [11]	конкурентоспроможність галузі пропонується розглядати як ступінь можливості галузі в умовах вільного ринку створювати блага, які відповідають вимогам як внутрішнього, так і зовнішніх ринків, при одночасному забезпеченні стабільного зростання та розвитку відповідного сектору економічної діяльності.
І.З. Должанський, Т.О. Загорна [12]	конкурентоспроможність галузі визначається здатністю фірм входити до її складу, швидко реагуючи на зміну в її структурі, відновлювати соціально-економічні механізми регулювання системи і зберігати досягнутий рівень виробництва, а також наявність у ній технічних, економічних та організаційних умов для створення, виробництва й збуту (з витратами не вищими, ніж інтернаціональні) продукції високої якості, що задовольняє вимогам конкретних груп споживачів
О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль [13]	Чинники конкурентоспроможності галузі: 1) зовнішні: високий рівень конкурентоспроможності країни; активна державна підтримка малого і середнього бізнесу; якісне правове регулювання економіки країни; відкритість суспільства і ринків; високий науковий рівень управління економікою країни; гармонізація національної системи стандартизації і сертифікації з міжнародною системою; відповідна державна підтримка науки й інноваційної діяльності; висока якість інформаційного забезпечення; високий рівень інтеграції всередині країни й у межах світового товариства; низькі податкові ставки, відсоткові ставки у країні; наявність доступних і дешевих ресурсів; якісна система підготовки і перепідготовки управлінських кадрів; сприятливі кліматичні умови і географічне положення країни; високий рівень конкуренції у всіх сферах діяльності у країні; 2) внутрішні: значна потреба в товарі галузі; оптимальний рівень концентрації, спеціалізації й кооперування галузі; оптимальний рівень уніфікації і стандартизації товарів галузі; висока відносна вага конкурентоспроможного персоналу в галузі; якісна інформаційна і нормативно-методична база управління в галузі; конкурентоспроможні постачальники; наявність доступу до якісних дешевих ресурсів; виконання робіт з оптимізації ефективності використання ресурсів; значний рівень інновацій; функціонування в організаціях галузі системи забезпечення конкурентоспроможності; сертифікація продукції й систем; ексклюзивність товару галузі; висока ефективність організації галузі; значна частка експорту наукомістких товарів; значна питома вага конкурентоспроможних організацій і товарів галузі тощо.
Ковалець Б.М. [14]	основними індикаторами конкурентоспроможності галузі є показники, що характеризують стан складових її конкурентного становища. Зокрема до них він відносить забезпеченість підприємств галузі ресурсами (трудовими, сировинними), інвестиційну привабливість (здатність залучити капітал на внутрішніх та світових ринках), вдало обрану стратегію розвитку (система менеджменту та конкурентна політика), попит на продукovanі товари та послуги (здатність задовольнити очікування споживачів). Відповідно, детермінантами конкурентоспроможності галузі виступатимуть чинники, що впливають на значення цих індикаторів.
Е.И. Мазилкіна, Г.Г. Паничкина [15]	ефективність роботи окремих галузей національного господарства, що оцінюється, окрім традиційних критеріїв, за показниками, що характеризують і описують міру живучості і динамічності галузі при різних варіантах розвитку економіки даної країни і всього світу в цілому.
Побережець Н.Б. [16]	особливості галузевої конкуренції: а) галузь втрачає свою конкурентоспроможність, якщо її частка знижується в загальному обсязі національного експорту або зростає загальний обсяг імпорту, дефльований на частку даного товару в загальному обсязі національного виробництва або споживання; б) галузь втрачає конкурентоспроможність, якщо її частка знижується в загальному обсязі світового експорту або зростає частка світового імпорту, скоригована на частку країни у світовій торгівлі.
Спиридонов І.А. [17]	конкурентоспроможності галузі - наявність у неї конкурентних переваг, що дозволяють: по-перше, виробляти (з витратами не вище інтернаціональних) продукцію високої якості, що задовольняє вимогам конкретних груп покупців (споживачів) до споживої цінності товарів, їх ринкової новизни та вартості (ціни), і, по-друге, поставляти її на ринок в оптимальні терміни, які диктуються ринковою ситуацією.
Шевченко М.М. [18]	здатність національної галузі промисловості забезпечувати високий рівень задоволення власними товарами певної суспільної потреби порівняно з конкурентами, утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку та забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах інтернаціоналізації.

2) індексу конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI), який визначає рівень продуктивності та ефективності компанії і галузей. Звіти СЕФ оприлюднюються в спеціалізованому виданні "The Global Competitiveness Report. World Economic Forum".

В звіті «Global Competitiveness Report 2015-2016» було оцінено конкурентоспроможність 140 економік світу. За даними цього звіту були проаналізовані країни за допомогою об'єднання 113 показників, згрупованих у 12 груп для визначення конкурентоспроможності: інститутів; інфраструктури; макроекономічного середовища; охорони здоров'я та шкільної освіти; вищої освіти та про-

фесійної підготовки; ефективності ринку товарів; ефективності ринку праці; розвитку фінансового ринку; технологічну готовність; розміру ринку; рівню розвитку бізнесу; та інновації. Узагальнений аналіз результатів даного дослідження подано в таблиці 1.

Аналізуючи наведені міжнародні підходи до оцінки конкурентоспроможності країни, в рамках даного дослідження, можна дещо уточнити економічну категорію конкурентоспроможність країни, як характеристику, що визначає, обумовлене політичними, макро- та мікроекономічними, фінансовими, соціально-демографічними, екологічними факторами, рівнем розвитку ринку та інновацій, техноло-

Таблиця 3

Методи оцінки та діагностики конкурентоспроможності галузі

Автор	Діагностика конкурентоспроможності галузі
Е.И. Мазилкіна, Г.Г. Паничкина [15]	Конкурентоспроможність на рівні галузі пропонується оцінювати, застосовуючи наступні показники (або їх комбінацію): продуктивність праці; питома оплата праці; капіталоємність і наукоємність; технічний рівень продукції; сукупність знань і наукових досягнень, необхідних для самостійного освоєння продукції та її відтворення; об'єм технічних баз для реалізації наукових проектно-конструкторських розробок; міра експортної орієнтації або імпоротної залежності галузі; міра відповідності рівня розвитку галузі загальному рівню розвитку національного господарства; міра використання продукції в різних галузях народного господарства.
www.Grandars.ru [20]	Конкурентоспроможність галузі пропонується оцінювати на основі аналізу (в динаміці) числа конкурентоспроможних підприємств галузі, середнього числа впроваджених інновацій в галузі, ступеня зносу основних фондів. Конкурентоспроможність галузі оцінюється за формулою: $KO = \sum_{i=1}^n \Phi Ob_i * a_i$ ΦOb_i – середня бальна оцінка по кожному фактору конкурентоспроможності галузі загальним числом n ; a_i – вагомість кожного фактора в інтегральній оцінці конкурентоспроможності галузі. Бали для оцінки показників конкурентоспроможності галузі: Збільшення в динаміці числа конкурентоспроможних підприємств галузі - 2 Скорочення в динаміці числа конкурентоспроможних підприємств галузі - 0 Середнє число впроваджених інновацій в галузі в динаміці збільшується - 2 Середнє число впроваджених інновацій в галузі в динаміці зменшується - 0 Ступінь зносу основних фондів менше 20% - 2 Ступінь зносу основних фондів 20-40% - 1 Ступінь зносу 0Ф більше 40% - 0
О.С. Кузьмін, Н.І. Горбаль [13] Фатхутдинов Р. А. [3]	Конкурентоспроможність галузі варто визначати за найбільш крупними організаціями, відносна вага яких становить не менше 60% від обсягу продажу галузі. Відповідно рівень конкурентоспроможності знаходять таким чином: $K_{гал} = \sum_{i=1}^n Vi * Ki / \sum_{i=1}^n Vi$ де $K_{гал}$ – рівень конкурентоспроможності галузі, що випускає однорідну групу товарів; n – кількість назв товару, що входять у певну групу; Vi – частка ринку i -го товару; Ki – конкурентоспроможність i -го товару на певному (місцевому, регіональному, національному, міжнародному) ринку.
Шевченко М.М. [18]	Запропоновано методіку комплексної оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості України в умовах економічної інтернаціоналізації, яка ґрунтується на результатах опитування експертів та аналізі даних відкритих джерел інформації. На першому етапі оцінки конкурентоспроможності галузей використовується матриця "Зростання експорту – частка експорту" для визначення портфеля галузей, що демонструють високий експортний потенціал відповідно до етапів життєвого циклу галузі промисловості. На другому етапі оцінки запропоновано визначати поточний рівень конкурентоспроможності галузей шляхом опитування експертів. Отримані дані використовуються для визначення показника індексу поточної конкурентоспроможності галузей за формулою: $IC = 100\% * (1 + (C_k - C_m) / n)$ де IC – індекс поточної конкурентоспроможності галузі промисловості, бали; C_k – кількість респондентів, які вважають свою галузь конкурентоспроможною на світовому ринку; C_m – кількість респондентів, які не вважають свою галузь конкурентоспроможною на світовому ринку; n – загальна кількість опитаних експертів. Перевагою пропонованого методу є те, що він є досить гнучким, оскільки його використання дає можливість розраховувати та співставляти показники для різних регіонів країни, забезпечувати порівняльність даних у часі, швидко реагувати на зміни кон'юнктури міжнародних ринків. Проте, він не позбавлений недоліків через суб'єктивний характер відповідей респондентів.
М. Портер [19]	Запропонував розрахувати конкурентні переваги на галузевому рівні, враховуючи такі показники, як частка промисловості в світовому експорті; частка певної галузі чи кластера в загальному обсягу експорту; частка кластера в світовому експорті. Показник конкурентних переваг для країни i в класі продуктів j він визначив за формулою: $КП_{ij} = (\text{Експорт продукту}_i \text{ країною}_j * \text{Світовий експорт КП}) / (\text{Світовий експорт продукту}_i * \text{Загальний експорт країни}_j)$ Використовуючи формулу для визначення конкурентних переваг галузей промисловості України досить проблематично, оскільки статистичні дані, що пропонуються Держкомстатом України, не відображають обсяги експорту галузі, а подаються в розрізі видів продукції. Тобто при диверсифікації виробництва показник, що визначатиметься за такою формулою, не буде об'єктивно відображати конкурентні переваги галузі, а відображатиме конкурентні переваги конкретного виду товару на міжнародному ринку.

гічною готовністю стійке становище країни на внутрішньому та зовнішньому ринку, та здатність вести конкурентну боротьбу.

Формування ж поняття конкурентоспроможності галузі повинно ґрунтуватися на наступних постулатах: по-перше потрібно визначитися, що ми будемо розуміти під галуззю. З точки зору неокласичного підходу це сукупність організаційно однакових фірм, що виробляють схожу продукцію і конкурують на основі ціни, а з точки зору інституційного напрямку, галузь це не тільки сукупність виробників, а й зовнішня інфраструктура. Тобто потрібно враховувати, що галузева конкурентоспроможність формується з одного боку конкурентоспроможністю фірм, що входять в галузь, а з іншого боку станом зовнішнього середовища і рівнем розвитку міжгалузевих інститутів. Аналіз підходів вчених-економістів до трактування поняття конкурентоспроможності галузі подана в таблиці 2.

На основі аналізу підходів до трактування поняття конкурентоспроможності галузі, визначивши позитивні і негативні сторони підходів, пропонуємо наступне трактування даної економічної категорії. Конкурентоспроможність галузі – характеристика, що визначає, стійке становище галузі на внутрішньому та зовнішньому ринку, спроможність створювати умови для нарощування свого конкурентного потенціалу, обумовлене політичними, економічними, соціально-демографічними, екологічними чинниками, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств, що здатні виробляти товари і послуги відповідні попиту внутрішнього та зовнішнього ринків.

Вищевказані формальні ознаки конкурентоспроможності галузі необхідно доповнити змістовним аналізом факторів, що її забезпечують. Саме на цій основі можна визначити стійкість конкурентоспроможності в перспективі з урахуванням можливостей і обмежень розвитку.

До найбільш значущих чинників, яка впливають на конкурентоспроможність галузі, нами були віднесені:

- позиціонування на світовому ринку, тобто ступінь експортної орієнтованості виробництва (частка експорту у випуску та її динаміка);
- позиціонування на внутрішньому ринку в порівнянні з іноземними конкурентами (частка імпорту готової продукції на ринку, її динаміка);
- досягнутий технологічний рівень галузі, що виражається в обсязі накопичених інвестицій і якісних характеристиках потужностей, а також прогрес в цій області (інтенсивність інвестиційної активності);
- рівень концентрації на ринках (наявність великих ефективних вітчизняних компаній), достатній для конкуренції зі світовими компаніями - лідерами у відповідних галузях;
- забезпеченість сировинною базою, розвиненість коопераційних зв'язків (кластери конкурентоспроможності), історична «прихильність» споживачів до виробників;
- масштаби тіньового сектора і рівень правозастосування.

Для формування глибокої уяви щодо формування конкурентоспроможності та повного розуміння процесів конкуренції на рівні галузі економіки, необхідно не тільки визначити інструменти, внутрішні

та зовнішні сили, які обумовлюють об'єктивний та суб'єктивний вплив на формування конкурентного середовища, а й дослідити методи оцінки та діагностики галузевої конкурентоспроможності.

За М.Е. Портером, стан конкуренції в галузі залежить від п'яти основних чинників: потенційних конкурентів (загрози нових фірм), постачальників, конкурентів галузі (суперництво існуючих фірм), покупців та загрози виробництва замінників товарів чи послуг. Сукупний вплив цих чинників визначає потенціал граничного прибутку в галузі, де потенціал прибутковості вимірюється показниками довгострокової віддачі інвестованого капіталу. Не всі галузі мають однаковий потенціал. Вони істотно відрізняються за своєю граничною прибутковістю, оскільки різний сукупний вплив чинників конкуренції. Ці чинники коливаються від інтенсивних у таких галузях, як виробництво автомашин, паперу та сталі (де жодна фірма не отримує великих прибутків), до відносно несуворох у таких сферах, як нафтовидобувне устаткування та послуги, виробництво косметики і предметів туалету (де високі прибутки одержує багато фірм) [19].

Крім М.Е. Портера, дане питання досліджувало багато вчених. Узагальнений аналіз методів та підходів до оцінки та діагностики конкурентоспроможності галузі подані в таблиці 3.

Висновки. На основі аналізу наукових праць, присвячених питанню конкурентоспроможності галузі, було проведено дослідження змістовного наповнення поняття конкурентоспроможності галузі, яке визначається як характеристика, що визначає, стійке становище галузі на внутрішньому та зовнішньому ринку, спроможність створювати умови для нарощування свого конкурентного потенціалу, обумовлене політичними, економічними, соціально-демографічними, екологічними чинниками, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств, що здатні виробляти товари і послуги відповідні попиту внутрішнього та зовнішнього ринків.

Аналіз методів діагностики конкурентоспроможності галузі показав, що певні методи, базуються на середній арифметичній чи зваженій рівнів конкурентоспроможності підприємств, які формують галузь, або стосовно певних аспектів діяльності кластерів. Перевага цих методів – простота розрахунків, недоліки - високий рівень суб'єктивності оцінок, отриманих в результаті експертного опитування, через трудомісткість отримання об'єктивних оцінок конкурентоспроможності підприємств галузі. Метод розрахунку інтегрального показника, перевагами якого є можливість вибору досліджуваних чинників конкурентоспроможності на розсуд дослідника, а недоліки - суб'єктивний фактор при виборі показників. Метод М. Портера, що враховує чинник міжнародної конкуренції, на основі порівняння експортних можливостей галузі національної економіки з світовим експортом. Він є відносно простим з розрахунків, базується на об'єктивних оцінках. Втім в процесі оцінювання не можна виявити причини (основні детермінанти) конкурентоспроможності певної галузі. Отже метою подальших досліджень повинно стати побудова методу оцінки конкурентоспроможності галузі, який би враховував позитивні риси, та, по можливості, уникав зазначених недоліків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Большая экономическая энциклопедия. – М.: Эксмо, 2007. – 816 с.
2. Конкурентоспроможність національної економіки / за ред. Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
3. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Фатхутдинов Р. А. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
4. Розвиток підприємницької діяльності в Україні: історія та сьогодення: Матер. II міжнар. наук. практ. конф., 10-11.06.2004 р. – Тернопіль, 2004. – 264 с.
5. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» / [А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, С. Г. Бабенко, та ін.]. – Офіц. вид. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
6. Управління конкурентоспроможністю підприємства: [навч.-метод. посібн.] / [Клименко С. М., Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакулєнко А. В.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 272 с.
7. Антонюк Г. Я. Зовнішні чинники конкурентоспроможності молоко-переробної промисловості в умовах розширення ЄС / Антонюк Г. Я. // Вісник Львівської комерційної академії: [зб. наук. праць]. – Л.: ЛКА, 2006. – Вип. 23. – С. 156-159.
8. Оливье А. Академия рынка: Маркетинг / А. Оливье, А. Дайан, Р. Урсе; [пер. с франц. А. Дайан, Ф. Буккерель, Р. Ланкар и др.]. – М.: Экономика, 1993. – 512 с.
9. The Global Competitiveness Report 2015-2016. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016>.
10. Акулич О.В. Методические подходы к оценке конкурентоспособности рыбной отрасли [Электронный ресурс] / О.В. Акулич // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2011. – № 2. – Режим доступа : <http://eizvestia.isea.ru/pdf.aspx?id=7766>.
11. Гохберг О.Ю. Конкурентоспроможність бізнесу: теоретико-методологічні основи аналізу / О.Ю. Гохберг // Вісник Львівської державної фінансової академії. – 2010. – № 18. – С. 50–56.
12. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: [навчальний посібник] / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
13. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації): [навч. посібник] / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 188 с.
14. Ковалець Б.М. Теоретико-методологічні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності галузі / Б.М. Ковалець // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 13. – С. 335–341.
15. Мазилкіна Е.И. Конкуренция: от теории к практике [Электронный ресурс] / Е.И. Мазилкіна, Г.Г. Паничкина. – Электрон. дан. и прогр. – М.: ИД Равновесие, 2006. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).
16. Побережець Н.Б. Оцінка конкурентоспроможності олійної галузі України на світовому ринку [Електронний ресурс] / Н. Б. Побережець // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економіка АПК і природокористування" – 2009. – № 11. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2009_11/pdf/11_43.pdf.
17. Власенко А.А. Методология оценки конкурентоспособности отрасли – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53408.doc.htm
18. Шевченко М.М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.01 «Економіка промисловості» / М.М. Шевченко. – Харків, 2006. – 16 с.
19. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції: Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1998. – С. 20–21.
20. Конкурентоспособность отрасли. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/ekonomika-firmy/konkurentosposobnost-otrasli.html>